

Nederland verdroogt

Met drie warme en vooral droge zomers op rij is de aandacht voor droogte en de gevolgen ervan voor de natuur urgenter dan ooit. Maar de verdroging van ons land is al veel eerder in gang gezet, met de opkomst van de grootschalige landbouw. Met klimaatverandering en opwarming dient zich een nieuwe oorzaak aan. In gesprek met hydro-ecoloog Han Runhaar over droogte, oorzaken en de opkomst van een nieuw Nederlands klimaat.

Tekst Paul van Bodengraven

"De grote verdroging van ons land is begonnen in de jaren '50 en '60", stelt Han Runhaar, (gepensioneerd) hydro-ecoloog. "Om de grootschalige landbouw mogelijk te maken, is het platteland toen op grote schaal ontwaterd. Er zijn heel veel sloten gegraven om water af te voeren, beken rechtgetrokken en de grondwaterstand is verlaagd om het land droger te maken, zodat het in gebruik kon worden genomen voor landbouw. Meer akkers, meer weides voor het vee. Grond die ook met grotere machines bewerkt kon worden, doordat de ondergrond minder drassig werd."

Al in de jaren '70 werden de effecten van die kunstmatige droogte zichtbaar in de natuur. Decennia lang zijn de schadelijke effecten op de natuur weggewuifd. Economische en natuurbelangen bleken in de praktijk tegengestelde belangen en economische

groei kreeg keer op keer de prioriteit. Het gevolg: het verdwijnen van typisch Nederlandse natuur. "Want typisch Nederlandse natuur is voor een groot deel juist natte natuur", zegt Han Runhaar. "De aanwezigheid van veel water en een hoge grondwaterstand in de rivierdelta vormen de ideale habitat voor soorten als de dotterbloem, pinksterbloemen, orchideeën en allerlei soorten zeggen en biezengrassen. Die kunnen goed tegen natte zuurstofloze omstandigheden en groeien daarom juist op natte standplaatsen." Pas in 1989 werd, na vermesting en verzuring, verdroging landelijk als milieuprobleem erkend.

Natuurherstel

Om verdroging tegen te gaan werden in eerste instantie vooral maatregelen getroffen binnen de natuurgebieden. Greppels en sloten werden gedempt om meer water vast te houden. Dat was geen onverdeeld succes, voor veel plantensoorten bleek het juist

Natte polder bij Velp in de zomer van 2020 | Foto Freelensfoto

averechts te werken. Veel van de te beschermen plantensoorten zijn afhankelijk van de aanvoer van goed gebufferd, mineraalrijk grondwater. Maar door in de natuurgebieden sloten en greppels te dempen wordt vooral zuur regenwater vastgehouden en wordt de aanvoer van gebufferd grondwater juist onderdrukt.

“Wat wel helpt is om natuurgebieden groter te maken en de ontwatering in de omgeving te verminderen. Door het grondwaterbeheer van een groot gebied in zijn geheel aan te pakken, geef je de natuur de kans zich te herstellen. Dus accepteren dat we een deel van het land niet of beperkt kunnen gebruiken voor landbouw. Sloten dichtgooien, bemaling aanpassen en niet voor een paar weilanden, maar voor een veel groter, samenhangend gebied. De afgelopen jaren is daar al de nodige ervaring mee opgedaan. Bijvoorbeeld in het beekdal van de Drentse Aa, waar het gebied zo sterk is vernat, dat er op veel plekken alweer actieve veenvorming begint op te treden. Op iets kleinere schaal is het ook op veel andere plekken gelukt om de condities weer geschikt te krijgen voor herstel van onder meer soortenrijke blauwgraslanden. Het herstellervermogen van de natuur blijkt best groot.”

Ander klimaat

Kunnen we het effect van de waterhuishouding nog (deels) keren, klimaatverandering lijkt een grotere en blijvender impact te hebben op de Nederlandse natuur. “Het smelten van de Noordpool lijkt een keerpunt te zijn in de klimaatverandering”, zegt Han Runhaar. “Het evenwicht tussen de noordelijke kou en de warmte rond de evenaar is verstoord. Daardoor is de Atlantische straaltroom, die ervoor zorgde dat depressies vanaf de oceaan in onze streken aan land kwamen, sterk afgezwakt. De redelijk constante stroom aan lagedrukgebieden en de bijbehorende buien die in de zomer jarenlang het weer bepaalden in ons stuk van Europa zijn weg. Het gevolg hebben we afgelopen zomers

gezien in de vorm van langdurende perioden met hoge temperaturen en geen neerslag. Dat heeft een grote impact op onze natuur.”

Hoog- versus laag-Nederland

Hoe groot die impact is, is goed te zien in de hogere delen van Nederland. Waar laag Nederland nog water ontvangt door de rivieren, drogen de stuwwallen en dekzandruggen in het oosten en zuiden van het land steeds verder uit. “De planten die daar groeien, kunnen toe met heel weinig water. Maar als er maandenlang nauwelijks water valt en het ook heel warm is, is dat voor sommige soorten te veel van het goede. Dat is te zien bij struikheide, een normaal gesproken droogtebestendige soort, die afgelopen zomers op veel plekken is afgestorven. Bij de bomen zie je dat berken het moeilijk hebben en ook fijnsparren kunnen niet zo lang zonder vocht. Planten die wel van deze lange droge zomers profiteren zijn de zogenaamde ‘zomerannuellen’, eenjarige soorten die vroeg in het voorjaar bloeien om daarna als zaad de zomer door te komen. Zij kunnen profiteren van de plekken die openvallen doordat andere planten afsterven.”

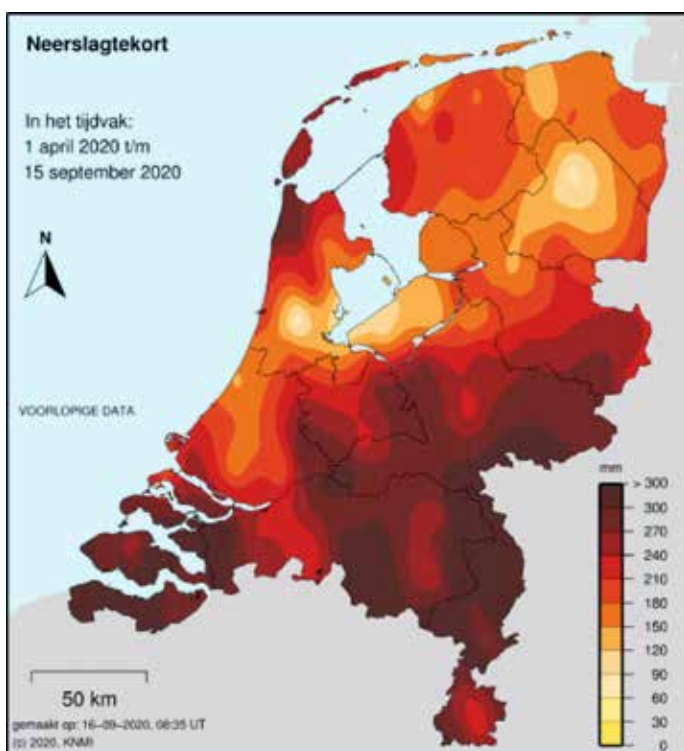
Verandering vegetatie

Bij aanhoudende droogte zal de vegetatie van ons land blijvend veranderen, zo is de verwachting. Het is moeilijk te voorspellen welke soorten zullen verdwijnen of verschijnen. Door de verzwakking van de straaltroom ontstaan combinaties van weercondities zoals we die tot nu in Europa nog niet kenden. Runhaar: “De enige plekken die ik in Europa ken met weersomstandigheden die enigszins lijken op wat we de afgelopen jaren hebben meegemaakt, zijn berggebieden in Spanje: ‘s winters is er relatief veel neerslag en zomers is het droog en erg warm.”

Klimaatadaptatie

Of we het nu leuk vinden of niet, we zullen waarschijnlijk moeten leren leven met een veranderende natuur om ons heen. Weliswaar worden er nu diverse initiatieven ondernomen om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen, maar dat zal de huidige opwarming en verdroging niet ongedaan maken. Hooguit kunnen we nog erger voorkomen. “Het aanpassen van menselijk gedrag is moeilijk”, weet Han Runhaar. “Minder vliegen, minder autorijden, minder industriële uitstoot, minder vee, het helpt allemaal om de opwarming te beperken. Maar het zal niet meer worden zoals het was. Niet iedereen zal de droogte in de zomer als probleem ervaren. Moesten we eerst voor lange, hete zomerdagen naar Spanje, nu kan dat ook aan de Noordzee. De urgentie om warmte en droogte te bestrijden leeft wel bij natuurliefhebbers, zoals ik. Die hete zomers zijn qua natuur dodelijk saai, er valt niks te beleven buiten. Je kunt met eigen ogen zien hoe de natuur kwijnt en verdwijnt. Dat gaat me aan mijn biologenhart.”

De verdrogingsproblemen in de zomer worden verergerd doordat boeren massaal zijn gaan beregenen met opgepompt grondwater. Daardoor zakt de grondwaterstand sneller en vallen beken sneller droog. Dat maakt het nog urgenter om landbouw en natuur te scheiden en te streven naar grote aaneengesloten natuurgebieden met een eigen waterhuishouding. Maar we zullen moeten accepteren dat we niet alles kunnen redden. We hebben een nieuw klimaat; wen er maar aan! ■

Neerslagtekort in de periode april-september 2020 | Bron © KNMI